

Піняга Н.О.,
асистент кафедри економіки підприємства
та інноваційної діяльності
Львівський національний аграрний університет

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Piniaga N.O.,
assistant of the department of economics
of enterprise and innovative activity
Lviv National Agrarian University

RESOURCE POTENTIAL AND INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF THE AGRICULTURAL ENTERPRISES

Постановка проблеми. Необхідною умовою розвитку будь-якої галузі національного господарства є цілеспрямована інвестиційна діяльність. При цьому активна економічна діяльність підприємств певною мірою залежить від обсягів і форм інвестицій, а останні – від рівня інвестиційної привабливості.

Створення привабливих умов для потоку інвестицій в сільськогосподарські підприємства сприятиме розвитку не тільки агропромислового виробництва в цілому, але й інших галузей. Отже, розробка заходів щодо підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств та наукове забезпечення розвитку цього процесу є актуальною проблемою, яка потребує реального вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку основних положень теорії та практики формування джерел інвестування сільськогосподарських підприємств, підвищення їх інвестиційної привабливості зробили вітчизняні науковці А.Г. Бабенко, В.П. Галушко, М.С. Герасимчук, С.О. Гуткевич, О.І. Гуроров, М.І. Кісіль, М.Ю. Коденська, Г.П. Лайко, А.А. Пересада, П.Т. Саблук, В.П. Савчук, А.М. Третяк, А.В. Чупіс та ін. Проте, аналіз інвестиційної діяльності підприємств свідчить, що проблема ще не знайшла достатнього теоретичного обґрунтування та практичного вирішення, оскільки багато аспектів, пов'язаних з обґрунтуванням активізації інвестиційної діяльності як чинника розвитку сільського господарства залишаються поза увагою. Особливо проблематичним залишається рівень інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств, що формує достатньо широке поле для наукових досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є представлення результатів оцінки сучасного стану та визначення перспектив розвитку інвестиційного забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств на основі підвищення рівня їх інвестиційної привабливості.

Виклад основного матеріалу досліджень. Соціально-економічному розвитку села повинно сприяти підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Адже ефективно діюче сільськогосподарське підприємство матиме можливості для підвищення рівня життя сільського населення, і передусім своїх працівників шляхом збільшення заробітної плати, інших форм матеріального заохочення та їх участі у розподілі прибутків, а також – для розвитку соціальної сфери села. Впровадження інновацій, інтенсифікація виробництва створюватиме попит на більш кваліфіковану, а значить і більш високооплачувану робочу силу. Інвестиції у формування нових напрямів діяльності і галузей сільськогосподарського виробництва у процесі його диверсифікації зменшують рівень безробіття. Сільський розвиток набуває нових якісних рис, наближаючись за своїм змістом до соціоекономічної моделі, що притаманна розвинутих країнам.

Основним чинником, який лімітує економічний ріст, є низька інтенсивність інвестиційного процесу, що є результатом нестачі власних коштів [1]. На збиткових підприємствах, як правило, має місце нестача власних джерел фінансування, а доступ до кредитних ресурсів обмежений наявністю кредиторської заборгованості та високою вартістю позичкових коштів. Більшість із прибуткових підприємств мають недостатню суму прибутку після сплати податків для реалізації інвестиційних проектів.

Однією із важливих проблем, що стримує ефективний розвиток сільськогосподарського виробництва в Україні є недостатнє його інвестиційне забезпечення та неефективна його державна підтримка. У переважній більшості розвинутих країн світу, а сьогодні вже й у країнах із трансформаційною економікою, процеси державного регулювання економіки аграрного сектора тісно пов'язані з державною підтримкою сільськогосподарських товаровиробників. Підтримка держави здійснюється в різноманітних напрямках, але завжди має загальнонаціональний характер.

Оптимізація структури виробництва як чинник підвищення інвестиційної атракційності сільськогосподарських підприємств передбачає, перш за все, визначення спеціалізації господарства, тобто – раціонального поєднання галузей згідно з дією природно-кліматичних та економічних чинників відповідно до ринкових умов господарювання та ринкової ситуації і кон'юнктури, а також відносної реструктуризації ресурсного потенціалу цих підприємств.

Оптимізація ресурсного потенціалу передбачає формування раціонально збалансованого складу виробничих засобів, що дозволить ефективно їх використовувати і отримувати від них найвищу віддачу за рахунок синергетичного ефекту. Тобто, оптимізація ресурсного потенціалу повинна здійснюватись, виходячи з даних про перспективний стан, структуру і кількість земель, прогнозовану структуру виробництва. Враховуючи необхідність реалізації пропонованих інвестиційних проектів, потрібно забезпечувати оптимальний склад матеріально-технічних засобів та відповідну якість людського капіталу (трудових ресурсів), здатних забезпечити ефективне використання всіх ресурсів. Крім цього, інвестиційні заходи, що здійснюються у процесі диверсифікації та спеціалізації виробництва здійснюються з метою запровадження ресурсозберігаючих, інноваційних технологій, що дозволить ефективніше використовувати вже наявні і специфіковані ресурси та збільшити вихід продукції з кожного гектара угідь [3].

Процес інвестування відіграє важливу роль в економіці будь-якої країни. Інвестування в значній мірі визначає економічне зростання держави, зайнятість населення і становить суттєвий елемент бази, на якій ґрунтується економічний розвиток суспільства. Тому проблема, пов'язана з ефективним здійсненням інвестування, заслуговує серйозної уваги. Інвестиційна діяльність здійснюється на основі [8]:

– інвестування, здійснюваного громадянами, недержавними підприємствами, господарськими асоціаціями, а також суспільними й релігійними організаціями, іншими юридичними особами, заснованими на колективній власності;

– державного інвестування, здійснюваного органами влади і керування України, місцевих Рад народних депутатів за рахунок засобів бюджетів, позабюджетних фондів і позичкового засобу;

– іноземного інвестування, здійснюваного іноземними громадянами, юридичними особами й державами;

– загального інвестування, здійснюваного громадянами і юридичними особами України.

Інвестиційна діяльність підприємства характеризується наступними особливостями:

1. Вона є головною формою забезпечення росту операційної діяльності підприємства і по відношенню до її цілей та завдань носить підпорядкований характер. Інвестиційна діяльність підприємства покликана забезпечувати зростання його операційного прибутку в перспективному періоді за двома напрямками: а) шляхом забезпечення операційних доходів (будівництва нових філій; розширення обсягу реалізації за рахунок вдосконалення продукції, освоєння нових унікальних її видів); б) шляхом забезпечення зниження операційних витрат (своєчасна заміна фізично зношеного обладнання: оновлення морально застарілих виробничих основних засобів та нематеріальних активів тощо).

2. Форми і методи інвестиційної діяльності у меншій мірі залежать від галузевих особливостей підприємства, ніж операційна його діяльність. Це визначається тим, що інвестиційна діяльність підприємства здійснюється переважно в тісному зв'язку з фінансовим ризиком, галузева сегментація якого практично відсутня.

3. Обсяг інвестиційної діяльності підприємства характеризується суттєвою нерівномірністю за окремими періодами. Циклічність масштабів цієї діяльності визначається низкою умов – необхідністю накопичення фінансових коштів, змінами «інвестиційного клімату» в країні, можливістю формування внутрішніх умов для здійснення інвестиційної діяльності (вичерпання резервів підвищення продуктивності використання наявних необоротних активів).

4. Формування інвестиційного прибутку у віддаленій перспективі. Це означає, що між витратами інвестиційних ресурсів і отриманням інвестиційного прибутку проходить звичайно тривалий період часу, що визначає довгостроковий характер цих витрат.

5. Інвестиційна діяльність формує особливий самостійний вид грошових потоків підприємства, які суттєво відрізняються в окремі періоди за своєю спрямованістю.

Інвестиційна діяльність підприємства представляє собою цілеспрямовано здійснюваний процес вишукування необхідних інвестиційних ресурсів, вибору ефективних об'єктів (інструментів) інвестування, формування збалансованої за обраними параметрами інвестиційної програми (інвестиційного портфелю) та забезпечення її реалізації [5].

Однієї з форм інвестиційної діяльності, що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу, є інноваційна діяльність [2].

Існує наступна класифікація інвестицій за:

- натурально-речовинним втіленням — матеріальні, нематеріальні і фінансові;
- призначенням — прямі, спрямовані на придбання основних і оборотних коштів, і портфельні — для покупки цінних паперів

- за джерелами фінансування — власні (амортизація, прибуток і виторг від реалізації майна) і позикові (кредит, лізинг і ін.);
- походженням — національні й іноземні;
- метою — для одержання прибутку, соціальних чи екологічних результатів;
- термінами здійснення — короткострокові, середньострокові і довгострокові;
- об'єктами — виробничі і невиробничі;
- напрямком — для відновлення основного капіталу, для приросту нерухомості й оборотного капіталу, для створення нової і підвищення якості продукції, що випускається.

З метою підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств та формування його більш раціональної структури, що забезпечить ефективну господарську діяльність на перспективу, є підстави пропонувати для впровадження відповідні інвестиційні проекти, вузько спрямовані на вирішення проблем конкретної галузі. Зокрема, сьогодні для сільськогосподарських підприємств України актуальним є відновлення галузі тваринництва. Ця проблема не вирішується тривалий період, що веде не тільки до диспропорцій у галузевій структурі всього сільськогосподарського виробництва, але й породжує все гострішу проблему забезпечення раціонального харчування населення країни та екологічні проблеми. Тому можна вважати, що для більшості сільськогосподарських підприємств України відновлення тваринництва є актуальним стратегічним рішенням, яке може розглядатись як ринково обґрунтований напрям диверсифікації їх господарської діяльності. У зв'язку з цим, коректним слід вважати підхід, за якого підвищення ефективності вже сформованого підприємствами ресурсного потенціалу шляхом інвестування у зміну його структури у зв'язку з організацією тваринницької галузі є стратегічним диверсифікаційним рішенням.

Одним з найбільших у Львівській області потужним підприємством є ТзОВ «Вінал Агро», яке володіє значним ресурсним потенціалом, розмір, особливості структури якого мали суттєвий вплив на розвитку виробничої діяльності.

На прикладі ТзОВ «Вінал Агро» проведено дослідження ефективності прийняття управлінського рішення, спроектованого на зміну спеціалізації господарства на виробництво продукції тваринництва. Структура його ресурсного потенціалу попередньо була специфікована під виробництво рослинницької продукції. Сільськогосподарські угіддя, які використовуються у процесі виробництва, повністю залучені на підставі договорів оренди. У їхній структурі рілля займає 93% загальної площі. ТзОВ «Вінал Агро» спеціалізувалось на виробництві озимої пшениці (площа посіву в 2013 р. – 2561 га), кукурудзи на зерно (1856 га), ярого і озимого ячменю (1365 і 405 га відповідно), сої (1840 га), озимого ріпаку (2678 га). Реалізація отриманої продукції дозволяла отримувати близько 95 млн грн чистого доходу в рік. Спеціалізація цього підприємства повністю співпадала з тенденціями, що мають місце в діяльності більшості сільськогосподарських підприємств Львівської області [7].

З метою підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства та формування його більш раціональної структури, що забезпечить ефективну господарську діяльність на перспективу, пропонується впровадження інвестиційного проекту, реалізація якого покликана сформувати галузь тваринництва у цьому підприємстві. У 2016 р. у ТзОВ «Вінал Агро» пропонується провести диверсифікацію виробництва, яка полягає у формуванні основних баз розвитку галузі тваринництва м'ясного напрямку. На початковому етапі пропонується сформувати основні фонди для утримання основного стада кількістю 250 голів молодняка великої рогатої худоби м'ясної породи, а у 2017 р. планується вийти на повну потужність виробництва з поголів'ям 500 голів цих тварин. Доцільність такої диверсифікації обґрунтовується такими передумовами:

- ринковою ситуацією, а саме дефіцитом споживання яловичини, що створює можливості зайняти тимчасово вільну ринкову нішу;
- доцільністю раціонального поєднання рослинництва і тваринництва (власні органічні добрива, виробництво власних кормів, використання побічної продукції);
- можливість забезпечення більш повного використання трудових і матеріальних ресурсів підприємства, зокрема наявних у користуванні сільськогосподарських угідь шляхом виділення їх частини під сіножаті і пасовища;
- можливість збільшення доходів підприємства, забезпечення рівномірності надходження власних коштів упродовж року;
- диверсифікацією виробничих ризиків;
- нижчими рівнями енергозатратності та трудомісткості виробництва продукції, відносною малозатратністю способів утримання.

Основними конкурентами ТзОВ «Вінал Агро» у названій галузі тваринництва є інші сільськогосподарські підприємства, які займаються вирощуванням великої рогатої худоби. При цьому конкурентною перевагою ТзОВ «Вінал Агро» є можливість забезпечення значної частини раціону тварин кормами власного виробництва (концентровані корми, силос і зелена маса) за рахунок розвинутої галузі рослинництва та можливість виділити необхідні площі під пасовища без шкоди для фінансово-господарського стану підприємства. Державна фінансова підтримка, на отримання якої

розраховує суб'єкт господарювання, також додає конкурентних переваг. Конкурентною перевагою ТзОВ «Вінал Агро» при реалізації такого інвестиційного проекту є також якість виробленої продукції завдяки сучасному технічному та технологічному забезпеченню (будівництво тваринницького комплексу з можливістю використання інноваційних технологій виробництва, дотримання оптимального раціону, сучасний ветеринарний і екологічний контроль). Господарства населення регіону не складають особливої конкуренції ТзОВ «Вінал Агро» через дрібнотоварність виробництва у них [7].

Досягнути раціонального формування оптимальної структури ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств як основи підвищення рівня їх інвестиційної привабливості можна шляхом формування системи управління інвестиційною діяльністю.

Ефективність функціонування системи управління інвестиційною діяльністю сільськогосподарських підприємств визначається рівнем виконання наступних умов: структуризація проблеми і побудова дерева цілей; використання наукових методів і підходів до прийняття управлінських рішень; забезпечення багатоваріантності та альтернативності при прийнятті управлінського рішення; забезпечення співставності варіантів рішень, що приймаються; формування якісної інформаційної бази розробки та прийняття управлінських рішень; наявність механізму реалізації прийнятих рішень; розробка системи відповідальності та мотивації при прийнятті якісного та ефективного рішення.

Підвищення ефективності системи управління інвестиційною діяльністю починається із формування цільової підсистеми, яка представляє собою певну сукупність цілей, для виконання і вирішення яких формується дана система управління [6].

Основними цілями системи управління інвестиційною діяльністю сільськогосподарських підприємств є: визначення економічної ефективності інвестиційного проекту з метою встановлення доцільності його реалізації; забезпечення можливості залучення підприємством необхідного обсягу інвестиційних ресурсів для реалізації інвестиційного проекту; формування механізмів і реалізації заходів, направлених на підвищення ефективності інвестиційної діяльності [7].

Представлені цілі системи управління інвестиційною діяльністю можуть бути реалізованими через механізм управління джерелами залучення інвестиційних ресурсів. При прийнятті управлінських рішень доцільно провести порівняльний аналіз інвестиційних проектів із врахування вартості капіталу за кожним варіантом можливих джерел залучення капіталу.

Підвищити ефективність інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств як чинника формування оптимального ресурсного потенціалу цих підприємств можна шляхом прийняття ефективних управлінських рішень, спрямованих на підвищення дохідності інвестиційних проектів, та здійснюючи управління джерелами інвестиційних ресурсів, що дозволить істотно знизити величину затрат цих ресурсів.

Система управління фінансуванням інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств включити наступні основні етапи.

На першому етапі доцільно провести вивчення існуючих проблем, які пов'язані із реалізацією інвестиційної діяльності та визначити основні цілі системи управління. На другому етапі проводиться аналіз інформації щодо можливих варіантів виконання поставлених цілей. Відповідно, система управління інвестиційною діяльністю сільськогосподарських підприємств повинна передбачити дослідження потенційних джерел ресурсів, аналіз індивідуальних їх характеристик, а також можливості використання конкретних джерел інвестиційних ресурсів у якості основи для досягнення тих чи інших цілей системи управління.

Протягом окремих періодів сума негативного грошового потоку по інвестиційній діяльності підприємства значно перевищує суму позитивного грошового потоку. Крім того, на перших етапах реалізації інвестиційного проекту спостерігається лише відтік грошових коштів.

Вважаємо, що з метою підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств та активізації їх фінансово-економічної діяльності доцільно створити обласну сільськогосподарську інвестиційну корпорацію та регіональний інформаційно-аналітичний і консалтинговий центри АПК.

Необхідність створення корпорації зумовлена наступними причинами: уповільненням надходження обсягів інвестицій у галузь; необхідністю підвищення економічної ефективності вкладень; організацією роботи із інвесторами на новому якісному рівні; наявністю так званих «недобросовісних інвесторів», які скуповують майнові сільськогосподарські об'єкти із метою проведення спекулятивних угод із ними, що призводить до загострення соціальної напруги на селі; необхідністю сприяння крупним інвесторам, основною ціллю яких є реалізація масштабних комплексних проектів розвитку, які включають у себе програму корінної модернізації виробництва.

Метою діяльності корпорації є залучення додаткових інвестицій на розвиток сільськогосподарського виробництва області за рахунок коштів приватних інвесторів. Для досягнення поставленої цілі необхідно виконати наступні завдання: підготовка привабливих пропозицій для інвесторів через формування виробничих комплексів; здійснення передінвестиційної оцінки

пропозицій; сприяння реалізації інвестиційних проектів щодо розвитку виробничої та соціальної інфраструктури у сфері АПК [11; 12].

Основні напрями діяльності корпорації: аналіз та сприяння вирішенню соціально-економічних завдань розвитку Львівської області; проведення заходів по підвищенню економічної привабливості області; здійснення контролю за ефективністю виробничо-майнових комплексів, які передаються інвестору з метою реалізації інвестиційних проектів; проведення форумів, семінарів, конференцій щодо економічного розвитку галузі області.

Висновки з проведеного дослідження. Дієвим напрямом підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства є підвищення рівня інтенсивності його господарювання за рахунок підвищення рівня його інвестиційної привабливості, особливо для іноземних інвесторів. Цей шлях розвитку підприємства дозволяє досягти позитивного результату у близькій перспективі, що є ефективним рішенням з точки зору менеджменту та відповідає потребам власників підприємства, для яких максимізація прибутку сьогодні є ключовим критерієм оцінки ефективності дій менеджменту та гарантуванням стабільної і ефективної діяльності підприємства і його конкурентоздатності на перспективу на основі ефективного використання його ресурсного потенціалу на тривалий період, що є важливо й для держави і передбачає ефективне використання базової складової ресурсного потенціалу – земельних ресурсів, які виступають основою неперервності всього процесу сільськогосподарського виробництва. Тому з цієї точки зору стратегічні підходи до вибору шляхів інтенсивного розвитку підприємства є пріоритетними в оцінці можливостей підвищення ефективності використання його ресурсного потенціалу. Найбільш впливовим чинником підвищення рівня інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства є підвищення рівня ефективності його господарювання та рівня його конкурентоспроможності як здатності тривалий час стійко позиціонувати себе на ринку відповідної продукції.

Література

1. Абрамович І.В. Інвестування в аграрний сектор економіки України: проблеми та напрями їх вирішення / І. В. Абрамович // Держава та регіони. – 2007. – №1. – С. 7–9.
2. Алескерова Ю.В. Шляхи залучення інвестицій в розвиток сільського господарства [Електронний ресурс] / Ю.В. Алескерова, Т. Кондратюк. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/25_NNP_2011/Economics/4_91977.doc.htm.
3. Гайдуцький А.П. Підвищення інвестиційної привабливості інфраструктури аграрного сектора / А.П. Гайдуцький // Економіка АПК. – 2004. – № 10. – С. 99–105.
4. Захарін С.В. Стратегія підвищення інвестиційної привабливості економіки України для іноземного капіталу / С.В. Захарін // Фінанси України. – 2000. – № 12. – С. 87–94.
5. Кучмії І.Г. Активізація інвестиційних процесів, як фактор підвищення прибутковості аграрних підприємств [Електронний ресурс] / І.Г. Кучмії, Т.І. Чернопищук. – Режим доступу: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile/2646.pdf>.
6. Лупенко Ю.О. Інвестування розвитку сільського господарства / Ю. О. Лупенко, Є. І. Лупенко // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 3–10.
7. Piniaha N. Formation and reproduction of lab our resources of agricultural enterprises in Lviv region / Scientific enquiry in the contemporary world: theoretical basics and innovative approach. Vol.2. Humanities and social sciences, Economics, Psychology and pedagogies. San Francisco, California, USA, 2014. – s. 83-89.
8. Письмаченко Л.М. Інвестиції у галузі сільського господарства як шлях до демократичного економічного зростання [Електронний ресурс] / Л.М. Письмаченко, С.В. Юрченко. – Режим доступу: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/04.pdf.
9. Саблук П.Т. Економічний механізм АПК у ринковій системі господарювання / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2008. – №12. – С. 59–62.
10. Трофименко Н.В. Аналіз сучасного стану та визначення інвестиційно-привабливих галузей тваринництва в аграрних підприємствах / Н.В.Трофименко // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2010. – Вип. 259, Т IV. – С. 997-1007.
11. Трофименко Н.В. Визначення інвестиційно-привабливих галузей рослинництва аграрних підприємств / Н.В.Трофименко // Вісник ХНАУ. – 2010. – С. 389-399.
12. Трофименко Н.В. Аналіз природно-ресурсного потенціалу регіону як важлива складова оцінки інвестиційної привабливості аграрних підприємств / Н.В. Трофименко // Вісник ХНАУ. – 2009. – № 5. – С. 267-276.

References

1. Abramovych I.V. (2007), "Investing in the agrarian sector of economy of Ukraine: problems and directions of their decision", *State and regions*, no. 1, pp. 7-9.
2. Aleskerova, Yu.V. and Kondratyuk, T. (2011), "Ways of bringing in of investments are in development of agriculture", available at: http://rusnauka.com/25_NNP_2011/Economics/4_91977.doc.htm.
3. Haidutskyi, A.P. (2004), "Increase of investment attractiveness of infrastructure of agrarian sector", *Ekonomika APK*, no. 10, pp. 99-105.
4. Zakharin, S. (2000), "Strategy of increase of investment attractiveness of economy of Ukraine is for a foreign capital", *Finansy Ukrainy*, no. 12, pp. 87-94.

5. Kuchmiy, I.H. and Chernopischuk, T.I. "Activation of investment processes, as a factor of increase of profitability of agrarian enterprises", available at: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile/2646.pdf>.
6. Lupenko, E.I. (2007), "Investing of development of agriculture", *Ekonomika APK*, no. 2, pp. 3-10.
7. Piniaha, N. (2014), Formation and reproduction of lab our resources of agricultural enterprises in Lviv region / Scientific enquiry in the contemporary world: theoretical basics and innovative approach. Vol.2. Humanities and social sciences, Economics, Psychology and pedagogies. San Francisco, California, USA, pp. 83-89.
8. Pismachenko, L.M. and Yurchenko, S.V. "Investments are in industries of agriculture as way to the democratic economy growing", available at: http://kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/04.pdf.
9. Sabluk, P. (2008), "An economic mechanism of APK is in the market system of ménage", *Ekonomika APK*, no. 12, pp. 59-62.
10. Trofimenko, N. (2010), "Analysis of the modern state and determination investment-attractive industries of stock-raising in agrarian enterprises", *Economy: problems of theory and practice*, issue 259, Vol. IV, pp. 997-1007.
11. Trofimenko, N. (2010), "Determination investment-attractive industries of plant-grower of agrarian enterprises", *Visnyk KhNAU*, pp. 389-399.
12. Trofimenko, N. (2009), "Analysis naturally resource to potential of region as a constituent of estimation of investment attractiveness of agrarian enterprises is important", *Visnyk KhNAU*, no. 5, pp. 267-276.